

Σχολείο χωρίς βαθμούς

Μια από τις πιο παλιές και εγκαθιδρυμένες πρακτικές του σύγχρονου σχολείου είναι η «επίδοση βαθμολογίας». Όσα χρόνια είμαι εκπαιδευτικός στην δευτεροβάθμια, οι δύο φάσεις που πρέπει «να βάλω βαθμούς» είναι οι πιο απεχθείς της χρονιάς. Θεωρώ αδιανόητο να «χαρακτηρίσω» ένα παιδί με έναν αριθμό. Να αντιστοιχίσω ένα όνομα με έναν αριθμό. Θυμώνω συνεχώς με το σατανικό μυαλό που σκέφτηκε αυτή τη διαδικασία διάλυσης της παιδαγωγικής σχέσης και της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Αλλά θα προσπαθήσω σε αυτό το κείμενο να προσπεράσω κάπως τα συναισθήματά θυμού, αηδίας, απέχθειας και αυτολύπησης που μου προκαλεί αυτή η διαδικασία, και να το πάρω ψύχραιμα.

Τί κακό έχουν οι βαθμοί;

Οι βαθμοί συνάδουν απόλυτα με το πνεύμα ποσοτικοποίησης των πάντων, και ειδικά με το πνεύμα της -ποσοτικής- αξιολόγησης που ταυτίζεται με τον καπιταλισμό. Κάθε αξία (η απόδοση, η παραγωγικότητα, τα εμπορεύματα, οι υπηρεσίες) πρέπει να αντιπροσωπεύεται από έναν αριθμό πάνω σε κάποια κλίμακα. Και κάθε πράγμα πρέπει να έχει την αξία του. Από τα πράγματα βεβαίως δεν εξαιρούνται οι άνθρωποι, ούτε καν τα παιδιά. Για αυτό πάνω σε κάθε παιδί πρέπει να υπάρχει -περίπου σαν ετικέτα- ένας αριθμός που επιδίδεται με τους «βαθμούς προόδου». Αυτό βέβαια δεν αλλάζει όποια και αν είναι η κλίμακα: αστεράκια, αβγ, καλός-κακός-μέτριος (σαν τον καφέ), δεκαβάθμια, εικοσαβάθμια ή οτιδήποτε.

Πέρα όμως από το καθεαυτό προβληματικό του πράγματος, η ίδια η ποσοτικοποίηση της αξιολόγησης έχει επιπλέον αδυναμίες. Ακόμα κι αν δεχτεί κανείς να αποδώσει και να επιδώσει αυτό τον βαθμό, δεν μπορεί επουδενί να αποτυπώσει σε αυτόν διαφορετικές συνιστώσες της ίδιας της «επίδοσης» και της «προόδου» των μαθητών και των μαθητριών. Πώς θα αποτυπωθεί για παράδειγμα σε έναν αριθμό ταυτόχρονα η προσπάθεια (ή η έλλειψή της), οι μαθησιακές δυσκολίες (ή το ξεπέρασμά τους), η αδιαφορία ή το ενδιαφέρον, η επιμονή ή η απάθεια, μοναδικές στιγμές δημιουργικής ή μαθησιακής έκλαμψης και άλλα σημαντικά στοιχεία της μαθησιακής διαδικασίας; Είναι πρακτικά και ουσιαστικά αδύνατον.

Από την πλευρά των παιδιών, οι βαθμοί προκαλούν διάφορα προβλήματα. Για τα παιδιά που έχουν πλήρως ενσωματωθεί στην επιδοσιακή πρακτική, δηλαδή στο κυνήγι του βαθμού, και τα καταφέρνουν σε αυτήν, για τα «παιδιά της επίδοσης», η ίδια η αγάπη και το ενδιαφέρον για την γνώση και τη μόρφωση εξασθενεί. Αντίθετα, ενδιαφέρονται ή ενοχλούνται μόνο εάν αδικήθηκαν βαθμολογικά, ιδίως σε σύγκριση -δηλαδή σε ανταγωνισμό- με όμοιους συμμαθητές τους. Τα παιδιά που έχουν

εγκαταλείπει τη μαθησιακή διαδικασία (και είναι πάρα πολλά δυστυχώς), τα «παιδιά της μηδενικής προσπάθειας» περιμένουν απλώς έναν βαθμό πάνω από τη βάση για να περάσουν την τάξη και να πάρουν το χαρτί χωρίς να καταβάλουν -και χωρίς καμία πρόθεση ή διάθεση να καταβάλουν- οποιαδήποτε προσπάθεια. Πράγμα το οποίο στο σημερινό σχολείο -ξυπνήστε όσοι/ες έχετε μείνει κάτι δεκαετίες πίσω στα χρόνια σας/μας- το θεωρούν και είναι(!) εντελώς δεδομένο. Τέλος, τα παιδιά που θέλουν να κάνουν κάποια προσπάθεια, ή και κάνουν, ανάλογα με το πόσο τα ευνοούν οι ευρύτερες συνθήκες, τα «παιδιά της προσπάθειας» απογοητεύονται ή επαναπαύονται ανάλογα με το πώς θα εκλάβουν το μήνυμα του βαθμού-αριθμού που δεν συνοδεύεται από καμία ποιοτική εξήγηση.

Τί κάνουμε λοιπόν οι εκπαιδευτικοί;

Συνήθως, κάθε εκπαιδευτικός φτιάχνει το δικό του/της σύστημα με τη δική του κλίμακα (που ποτέ δεν πάει από το 0 ως το 20 βέβαια). Συνήθως αποτυπώνει την επίδοση σε κάποια/ες εξέταση/εις (τεστ, διαγωνίσματα, προφορικά, εργασίες κλπ) και προσπαθεί πάντα ατελώς να συμπεριλάβει και κάποια άλλα στοιχεία. Ταυτόχρονα, επηρεάζεται από την γενική πρακτική των συναδέλφων και του σχολείου στο οποίο ανήκει. Με λίγα λόγια, περισσότερο ή λιγότερο πρόθυμα, εκτελεί αυτό που επιβάλλεται από τη θέση του: χαρακτηρίζει κάθε άνθρωπο που διδάσκει με ένα νούμερο. Νομίζω ότι η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών έχει πλήρη επίγνωση ότι αυτό το νούμερο δεν αντιστοιχεί περίπου σε τίποτα.

Αλλά τί θα γίνει αν καταργηθούν οι βαθμοί;

Καταρχήν για όσες και όσους από εμάς πιστεύουμε ότι -τουλάχιστον η ποσοτική- αξιολόγηση δεν έχει καμιά σχέση -ή καλύτερα είναι σε αντίθεση- με την εκπαιδευτική διαδικασία (και εννοούμε με αυτήν τόσο τη βαθμολόγηση και κατηγοριοποίηση του σχολείου όσο και των εκπαιδευτικών) δεν μπορούμε να μην περιλαμβάνουμε στα άμεσα αιτήματά μας την κατάργηση της ποσοτικής αξιολόγησης- βαθμολόγησης των μαθητών/τριών μας. Εξάλλου, το βασικό επιχείρημα όσων τάσσονται υπέρ της αξιολόγησης σχολείων και εκπαιδευτικών είναι:

-Μα εσείς που βαθμολογείτε συνεχώς τα παιδιά πώς δεν δέχεστε να βαθμολογείστε και εσείς;

Η μόνη αυτοσυνεπής απάντηση εδώ είναι:

-Μα δεν θέλουμε να βαθμολογούμε ούτε τα παιδιά! Είμαστε κατά όλων των βαθμών! Να καταργηθούν τώρα!

Συγγνώμη συνάδελφοι και συναδέλφισσες αλλά κάθε άλλη απάντηση που έχω ακούσει είναι τύπου «πρόεδρος Εδεσσαϊκού».

Ας περάσουμε όμως στις πιθανές επιπτώσεις αυτού που -κατά τη γνώμη μου- θα αποτελούσε την πιο ριζοσπαστική μεταρρύθμιση στην εκπαίδευση: την κατάργηση των βαθμών. Ας αρχίσουμε -από εκεί που πάντα θα έπρεπε να αρχίζουμε όταν σκεφτόμαστε μια εκπαιδευτική μεταρρύθμιση- δηλαδή από τα παιδιά.

Τα παιδιά της επίδοσης

Ας πάρουμε πρώτα τα παιδιά της επίδοσης, τους «καλούς μαθητές» όπως συνηθίζουν να τους αποκαλούν άλλοι, ενώ είναι, εν τω μεταξύ και κατά κύριο λόγο, οι «καλές μαθήτριες». Αυτά τα παιδιά θα ωφεληθούν από την κατάργηση του κυνηγιού των βαθμών αλλάζοντας την οπτική τους για την αξία της μάθησης, της γνώσης και της μόρφωσης. Επίσης, για την ανακατεύθυνση του κινήτρου τους προς την πλευρά της αλληλεγγύης αντί αυτής του ανταγωνισμού, θα μπορούσαν να θεσπιστούν εντελώς διαφορετικά βραβεία από τα σημερινά «βραβεία προόδου» ή «αριστεία» όπως «βραβείο εξαιρετικής προσπάθειας», «βραβείο αλληλοβοήθειας σε συμμαθητές», «βραβείο συνεργατικής συμμετοχής σε ομάδα» κλπ, βραβεία που -ώ τι τρομερό!- θα μπορούσαν να δίνονται και από τα ίδια τα παιδιά στους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές τους. Η επιβράβευση με ποιοτικό τρόπο είναι εντελώς διαφορετική από την βαθμολόγηση.

Τα παιδιά της μηδενικής προσπάθειας

Ας πάρουμε τώρα τα παιδιά της μηδενικής -ούτε καν ήσσονος- προσπάθειας. Τα παιδιά που έρχονται στο σχολείο χωρίς καν ένα στυλό ή ένα τετράδιο να γράψουν, ούτε λόγος βέβαια για τσάντα και βιβλία, και ούτε σκέψη για μελέτη. Βεβαίως το κινητό τους -που απαγορεύεται (εδώ γελάμε) να περάσει την πόρτα του σχολείου- δεν το ξεχνάνε ποτέ. Παρά την γνωστή -εντελώς παρωχημένη- ταξική ρητορική της αριστεράς δεν πρόκειται -ούτε καν κατά κύριο λόγο- για τα παιδιά των «κατώτερων τάξεων». Είμαι απολύτως σίγουρος ότι αν κάναμε μια κοινωνική μελέτη θα βλέπαμε στα παιδιά της επίδοσης ίσως και μεγαλύτερο ποσοστό παιδιών εργαζόμενων τάξεων σε σχέση με τα παιδιά της μηδενικής προσπάθειας.

Τί πρέπει να γίνει μετά την κατάργηση των βαθμών για αυτά τα παιδιά, που φτάνουν να πάρουν τόσο το απολυτήριο λυκείου, όσο και το πτυχίο (!) ειδικότητας παρακαλώ αν φοιτούν στα επαγγελματικά λύκεια, χωρίς να καταβάλουν την παραμικρή προσπάθεια (ενώ βεβαίως υπάρχει το σύστημα της βαθμολογίας, θυμίζω); Ε, λοιπόν, πρέπει να πούμε την αλήθεια. Ότι η εκπαίδευση πρέπει να είναι και θα κάνουμε τα πάντα για να είναι δημόσια και δωρεάν, η αλήθεια όμως είναι ότι μόρφωση και η μάθηση δεν είναι καθόλου «δωρεάν», άκοπη και ανευ εμποδίων. Δεν μπορεί κανείς υπό μορφή «δώρου» να σου βάλει ένα κουτάκι γνώσης στο κεφάλι. Για να μάθεις, πρέπει να κοπιάσεις, να ξεπεράσεις εμπόδια, εμπόδια που πρέπει -που οφείλει το σχολείο- να σου θέσει. Η ζωή δεν μπορεί να είναι μια ακατάσχετη ναρκισσιστική και εν τέλει αυτοκαταστροφική κατανάλωση απόλαυσης.

Η εκπαίδευση δεν είναι εδώ για να μας βάλει μπροστά μας άλλη μια οθόνη (εξού και η «τηλεκπαίδευση» δεν έχει καμιά σχέση με εκπαίδευση), άλλον ένα καθρέπτη που να κολακεύει την εικόνα μας με διάφορα φίλτρα. Η εκπαίδευση, αυτή που αξίζει αυτό το όνομα, μεταμορφώνει τους καθρέπτες σε παράθυρα και πόρτες και δρόμους, καθόλου εύκολους για να βγεις και να περπατήσεις, αλλά δρόμους που αξίζουν να περπατηθούν. Ναι, ο δρόμος της μόρφωσης, δεν είναι ο δρόμος του εύκολου και γρήγορου χρήματος. Αυτό το ξέρουν καλά ειδικά αυτά τα παιδιά και δεν έχουμε κανέναν τρόπο ή λόγο να το διαψεύσουμε. Εμείς όμως είμαστε εδώ για να τους ανοίξουμε αυτούς τους

δρόμους, τους δρόμους τους δύσκολους αλλά και όμορφους της μόρφωσης. Αυτό κάνει το σχολείο, το σχολείο που αξίζει να φέρει το όνομά του, ένα σχολείο που θέλει με κάθε τρόπο να διαλύσει ο νεοφιλελεύθερος καπιταλισμός μετατρέποντάς το σε χώρο φύλαξης παιδιών ως την ενηλικίωσή τους.

Οπότε, επειδή μακρηγόρησα, με πιο απλά λόγια, θα πρέπει επιτέλους να μπει ένα όριο. Ένα όριο που να λέει ότι δεν μπορεί να περνάνε όλοι και όλες ως τουρίστες από την τάξη. Ένα όριο που να απαιτεί κάποια βασικά και ελάχιστα στοιχεία προσπάθειας, που να είναι απολύτως εφικτή για οποιεσδήποτε μαθησιακές, ψυχικές ή κοινωνικές δυσκολίες μπορεί να έχει το κάθε παιδί, όρια προσαρμοσμένα στο κάθε παιδί. Όρια όμως που δεν εξαφανίζονται, δεν εξαερώνονται, δεν εξαχνώνονται και δεν μηδενίζονται στο όνομα μιας γενικής ελαστικότητας. Και -για να επανέρθουμε στο θέμα μας- όρια που σε καμιά περίπτωση δεν μπορούν να βάλουν και εν τέλει δεν βάζουν οι βαθμοί. Το επαναλαμβάνουμε: αυτή τη στιγμή στο ελληνικό σχολείο κανένα παιδί δεν «μένει στην τάξη» από την βαθμολογία. Ο τεχνικός τρόπος που αυτό είναι εφικτό δεν μας αφορά εδώ. Το ζήτημα είναι ότι δεν μπαίνει οποιοδήποτε όριο στην απρόσκοπτη μετάβαση μέχρι το απολυτήριο άνευ προσπάθειας. Θα πρέπει λοιπόν να δοθεί ξανά σε επίπεδο συλλόγου εκπαιδευτικών η δυνατότητα να αποφανθεί για το αν ένα παιδί προσπάθησε επαρκώς να περάσει κάποια ελάχιστα εμπόδια, ορατά και ξεκάθαρα στο ίδιο το παιδί, προσαρμοσμένα στις ιδιαίτερες δυσκολίες του, για να προοδεύσει περνώντας στην επόμενη τάξη.

Τα παιδιά της προσπάθειας

Πάμε τώρα στα παιδιά της προσπάθειας. Τα παιδιά που για διάφορους λόγους δεν τα καταφέρνουν να πιάσουν υψηλές επιδόσεις, που η προσπάθειά τους ορισμένες φορές είναι διακοπτόμενη, με την έννοια ότι υπολείπεται ενίοτε των αναγκών τους και των δυνατοτήτων τους, και στα οποία πολλοί από εμάς δεν δίνουν επαρκώς την προσοχή τους, βασιζόμενοι -για να κάνουν ένα άνετο μάθημα- στα παιδιά της επίδοσης. Ξεφεύγει πολύ από το θέμα μας, απλώς να σημειώσω ότι αυτά που περιγράφω ως παιδιά της προσπάθειας, είναι πολύ κοντά σε αυτά που ο Μάσιμο Ρεκαλκάτι περιγράφει στην [ώρα του μαθήματος](#) ως παιδιά-Τηλέμαχους. Τα παιδιά που περιμένουν να εμφανιστούν οι εκπαιδευτικοί που θα μαρτυρήσουν (και όχι τόσο θα διδάξουν) ότι η ζωή μπορεί να έχει ένα νόημα πέρα από τον κόσμο της ναρκισσιστικής απόλαυσης. Οι εκπαιδευτικοί που θα βάλουν έναν φραγμό στην διάλυση του μαθήματος και του σχολείου ευρύτερα. Που θα τους δώσουν το νιάξιμο και τη φροντίδα που πιθανότητα τους έλειψε στη μέχρι τώρα σχολική τους πορεία.

Η κατάργηση των βαθμών σίγουρα θα φέρει μια αρχική ανακούφιση σε αυτά τα παιδιά, κυρίως γιατί θα άρει το επι-κριτικό μάτι των γονιών τους. Δεν μίλησα πολύ για τους γονείς, αλλά νομίζω ότι εδώ, κυρίως σε αυτά τα παιδιά είναι που παίζουν ρόλο. Στα παιδιά που δεν είναι ούτε στον αυτόματο πιλότο των παιδιών της επίδοσης ούτε παρατημένα στην τύχη τους παιδιά της μηδενικής προσπάθειας. Οι σημερινοί γονείς είναι βέβαιοι σε ισχυρότερη συμμαχία με τα παιδιά από ό,τι στο παρελθόν και διεκδικούν από τους εκπαιδευτικούς μεγαλύτερη ελαστικότητα και υψηλότερους βαθμούς. Χωρίς όμως να σημαίνει ότι παύουν να είναι επικριτικοί. Ιδιαίτερα για αυτά τα παιδιά η ώρα

της κρίσης είναι η ώρα των βαθμών.

Μήπως όμως αυτά τα παιδιά με την ανακούφιση της κατάργησης των βαθμών θα παρατήσουν κάθε προσπάθεια; Η μήπως θα μετατοπιστούν προς την ελάχιστη προσπάθεια απλά για να περνούν την τάξη (αν όντως μουν τα όρια που προαναφέραμε);

Ο ρόλος των εκπαιδευτικών

Η απάντηση στο προηγούμενο ερώτημα μας φέρνει αντιμέτωπους με τον δικό μας ρόλο. Η στάση των παιδιών μετά την κατάργηση της βαθμολογίας εξαρτάται πολύ από το πως θα δράσουμε εμείς οι εκπαιδευτικοί και ευρύτερα το σχολικό σύστημα. Πως θα διαμορφώσουμε άλλες συνθήκες για την εκπαιδευτική διαδικασία. Πως θα προσεγγίσουμε ξανά με άλλη οπτική -σίγουρα όχι της συνεχούς κριτικής αξιολόγησης- τον άνθρωπο που μαθαίνει. Είναι ένα κομμάτι δικής μας εργασίας μετά και τη δική μας ανακούφιση με την απαλλαγή από την επίδοση βαθμών αλλά και την κατάργηση κάθε μορφής ποσοτικής αξιολόγησης ημών και αλλήλων. Ας δημιουργήσουμε και ας διεκδικήσουμε πρώτα ένα σχολείο απαλλαγμένο από βαθμούς (κάθε είδους βαθμούς) και πολλά μπορούν να προκύψουν.

Γενικά, θα πρέπει να παραδεχτούμε ότι δεν μπορούμε να προβλέψουμε πλήρως τα αποτελέσματα που θα έχει μια τόσο κοσμογονική -για το σχολείο- αλλαγή, η κατάργηση μιας πρακτικής δεκαετιών, της επίδοσης βαθμών στα παιδιά. Είμαι σίγουρος πάντως ότι είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να διαμορφώσουμε βήμα-βήμα το σχολείο που θα θέλαμε. Θα ισχυροποιήσει αυτόματα και τη θέση μας κατά των διαφόρων μορφών αξιολόγησης. Και το πιο σημαντικό: είναι κάτι που μπορούμε να κάνουμε εδώ και τώρα απέχοντας συλλογικά από αυτή τη διαδικασία της βαθμολόγησης. Ένα αίτημα που όλο το εκπαιδευτικό κίνημα θα έπρεπε να έχει στην προμετωπίδα του: κατάργηση κάθε είδους βαθμών τώρα!

*Ο Δρ. Γιάννης Μπρούζος εργάζεται ως καθηγητής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.